

Pismena učna priprava za geografski poučec

Na učno urę, ki naj bi z njo dosegli zastavljeni učnovzgojni smoter, se moramo pripravljati snovno kakor metodično. Metodična priprava ni nič manj važna od snovne. Na čim nižji stopnji poučujemo, tem bolj je treba vedeti, kako bomo posredovali določena geografska spoznanja. Zlasti je to potrebno na obvezni stopnji, zato se moramo pravočasno in kvalitetno pripraviti nanjo.

Da bi utemeljili potrebo po dobri metodični pripravi ni potrebno, saj je to vsakemu učitelju dovolj zinano. Naj ob tej priliki poudarim le to, da uspešna metodična priprava odstranjuje površnost in improvizacijo ter onemogoča diletantizem. Do tega pa bi lahko prišlo, če bi se učitelj preveč zanašal na svojo prakso in pedagoški čut ter pedagoško intuicijo. To lahko pogosto tudi vara. Prevelika „metodična samozavest“ ob nepoštevanju psiholoških osnov pouka bi postavila zastavljam učnovzgojni smoter na kocko:

Razume se, da so potrebni za uspešno poučevanje določeni pogoji. Vsem je znano, da se mora geograf Inajprej dobro seznaniti z značajem in izobrazbeno-vzgojnimi vrednotami moderne geografije. Poznati moramo dobro načela našega reformiranega šolstva, didaktična načela in didaktične osnove geografskega pouka. Poznati moramo nadaljnje učne metode in učno tehniko kakor učni program. Vse to bo upoštevala dobra in uspešna metodična priprava.

Toliko le za uvod.

^ Ce se omejim na najbistvenejše zahteve, pa bi učno-metodična priprava zahtevala sledeče:

- a) Najprej se je treba odločiti za izbiro [najprimernejših učnih metod.
- b) Nato preidemo na sestavljanje podrobnega učnega načrta.
- c) Sledi fiksiranje učnega in vzgojnega smotra,
- č) Kočno sledi še podrobnejša učna pismena priprava.

I.

V pričujočem članku se ne bi dotaknil prvih treh zahtev in bi se omejil le na četrto zahtevo, čeravno moramo vedeti, da moramo metodično biti vsestransko pripravljeni. Predpostavljam, da pri vsem tem vsak učitelj dobro razlikuje značilnosti posredovanja geografskih spoznanj na obvezni šoli in na šolah druge stopnje. O tem imamo že precej literature in tudi v Geografskem obzorniku ter Sodobni pedagogiki nič koliko načelnih in konkretnih člankov.

Sodobna geografija stremi za posredovanjem geografskih spoznanj naši mladini v kompleksni. «Teletični, funkcionalni in dinamični obliki. To je bilo že velikokrat poudarjeno, tako da o tem ne bi razpravljali. V tem je ravno bistvena razlika med moderno dinamično kompleksno geografsko

izobrazbo in staro nomenklaturno in zato pusto deskriptivno geografijo. Taka geografska izobrazba in vzgoja pa sloni na spoznavanju določenih geografskih pojavov, dejstev in podatkov. Zato brez geografskega inventarja ne gre in ta je prav obširen!

Tako sestoji vsak geografski pouk pravzaprav iz dveh delov: najprej spoznavanje geografskega inventarja ali geografska dokumentacija. Inato pa sledi vrednotenje teh dejstev, osvetlitev in razuincvalnje geografskih pojavov in procesov ter njih kompleksne in medsebojne zavisnosti. Iz psiholoških vzrokov je poudarek na „obvezni stopnji na spoznavanju geografskega inventarja ob rahlem navajanju na geografsko zavisnost in genetičnost. Na šolah druge stopnje je potrebno brezpogojno preiti na višjo zahtevnost pouka, to je na geografsko interpretacijo. Na teh šolah je to jedro celotnega geografskega pouka. Pismena učna priprava mora upoštevati oba omenjena sestavina dela geografskega pouka.

Za sestavo pisnuctae učne priprave je treba pomisliti še na mnogo drugih stvari. Najprej na to, kakšno metod*} bomo pri pouku uporabili, oziroma katera bo prevladovala. Vedeti je treba, kaj bo treba pred učenci demonstrirati, kaj jim bomo pokazali, inadalje, kaj bomo morali ponazoriti. Pred sestavo pismene učne priprave je treba razmisliti, kaj bo treba narisati na tablo. Vedeti je treba, kakšna bo učna slika [na tabeli, kaj bo treba prečitati v razredu in kako bomo rabili učbenik. Podrobna učna priprava zahteva od učitelja, da razmisli, kakšne slike bo pri posredovanju pokazal in kaj bo dal za domačo nalogo.

Glede pismene učne priprave naj omenim tu, da razločujemo podrobno in skicirano pismenliiii pripravo. Podrobna priprava obsega neprimerno več vprašanj in namišljenih odgovorov učencev. Tako pripravo sestavljamo navadno na nižji stopnji obvezne šole in je pogosto že nepotrebna razvada. Mnenja sem, da mora biti učitelj sposoben, da sproti postavlja potrebna vprašanja pied učnim procesom samim in da zna dobro izkoristiti tudi situacijo v razredu.

Vsekakor je potrebno, da zabeležimo v pismeni učni pripravi vodilne misli in **jedrlna vprašanja**. Takšna priprava v kratki dispoziciji je skicna priprava. Za uspešeln pouk na višji stopnji obvezne šole in ina šolah druge stopinje zadostuje. Seveda velja tudi tu pravilo, da je pismena učna priprava zavisna od strokovne razgledanosti učitelja. Učitelj, ki je v sinovi manj doma, bo moral skicino pripravo sestaviti temeljiteje in obširneje.

V pismeni učni pripravi je treba poleg tega zabeležiti najosnovnejše podatke, narisati nekatera grafična ponazorila in nakazati vsaj osnovno tabcIsko sliko. To učencem ali diktiramo ali pa

napišemo na tablo, da jo drugi učenci zabeležijo v svojih zvezkih. Poudariti je treba, da je naloga pismene učne priprave nakazati metodične korake ali metodično pot, kako želimo rešiti zastavljeni učnovzgojni smoter. Kakor kaže praksa, so pismene učne priprave pri mnogih učiteljih vse preveč snovne, premalo pa metodične. Pri pisanim učni pripravi, pa naj bo to podrobna ali skicirana, naj mesta predvsem razvidna organizacija in oblikovanje učne metodične enote!

Dotakniti se hočem še takozvanih vodilnih misli in osnovnih vprašanj, ki se mi zde, da so pri geografskem pouku zelo važen sestavni del.

Moder ni geografski pouk posveča izvajanju vodilnih misli in postavljanju jedrnih vprašanj centralni pomen. V geografskem pouku je treba oboje bolj upoštevati, kakor smo to delali do sedaj. To (napravija geografski pouk živahen in dinamičen.

Kaj je vodilna misel? Vodilna misel združuje dvoje: snovno objektivno in psihološko subjektivno. Prva izkazuje jedro snovi, druga pa vzbuja interes in predstavno silo učencev. Vodilna misel vodi učence v strukturno, funkcionalno in prostorno tuji ter antropogeografski neznani svet. Vodilne misli lahko vodijo vso učno uro ali pa se omejujejo na posamične snovne elemente. Tri tem pa bodimo pozorni pred pretiranim posploševanjem in nasilnim iskanjem vodilnih misli.

Nekaj primerov za vodilne misli. Finska je dežela gozdov in tisočerih jezer. Avstralija je izoliran in še vedno dokaj prazen kontinent. Kanada je dežela velikega naravnega bogastva in velike bodočnosti. Danska je zemlja največje hektarske proizvodnje. Porurje je kovačnica Nemčije. Sluzija je gospodarsko in industrijsko središče Poljske. Slovenske gorice so pokrajina sončnih vinogradov in sadja. Zenica je jugoslovanski Essen. Maribor — slovenski Manchester. Hercegovski kras je enolična kamenita pustinja. Dalmacija je dežela tisočerih otokov, sonca in vina!

Kaj pa osrednje vprašanje? Ta ima isti cilj kakor vodilna misel. Vodilne misli hočejo obseči vso snov ali le en njen del, jedrna vprašanja pa temu služijo, saj omogočajo učencem, da bolje razumejo vodilne misli. Nudijo miselno vzpodbudo. Tako postane osrednje vprašanje „plodovito psihološko vprašanje“. Običajna vprašanja, ki jih postavljamo učencem vmes, so namreč omejena le na manjši okvir. Osnovna vprašanja razjasnjujejo glavni problem.

Nekaj primerov za osnovna vprašanja. Zakaj imenujemo reko Iloangho, reko blaginje in reko skrbi (tako Kitajci)? Zakaj je Hudsopov zaliv velik „hladilnik“ Kanade? Zakaj je Zalivski tok toplotni rezervoar severozahodne Evrope? Zakaj je staro inagubano gorstvo običajno bogato z rudninami oziroma rudami? Zakaj je aluvialni svet reven z zemeljskimi zakladi?

Naj na koncu tega poglavja omenim, da mora učitelj geografije izzvati pri pouku v učencih primerno podobo in primerno predstavo cele pokrajine. Posredovanju podobe celokupne pokrajine moramo posvetiti veliko pozornost, zlasti če uporabljamo vprašalno metodo. Zdi se mi važno, da posredujemo le obvezni stopnji čim vernejšo podobo pokrajine v njenih osnovnih naravnih elementih.

II.

Kakšna je podrobna razčlenitev geografske učne ure?

Podrobina razčlenitev geografske učne ure zavisi od tega, kakšen tip učne ure si izberemo. Ni vseeno, ali bo na vrsti posredovanje novih spoznanj ali pa bo treba utrjevati in ponavljati že obravnavano učno snov ali pa želimo preverjati in „sprashevati“ (ocenjevati) učence. Drugačno bo oblikovanje učne ure, če bo ta kombinirana. Podrobna razčlenitev zavisi tudi od tega, ali se vrši učnovzgojni proces na nižji ali na višji stopnji obvezne šole ali pa v šolah druge stopnje.

1. Poglejmo najprej razčlenbo geografske učne ure na obvezni šoli! Izbrali smo si učno uro s posredovanjem nove snovi. Kako bi v tem slučaju potekala?

Četudi se pe smemo togo držati kakšnih predpisanih shem ali form, se pa moramo ozirati na določene metodične korake.

a) Najprej je treba učence in ves razred pripraviti na novo učno snov, zato je treba poiskati primerno izhodišče. Z njim dvignemo interes razreda za nameravano novo spoznanje, na ta način dobimo kontakt z njim. Pri tem naj bi bila zanimanje in aktivizacija učencev kar najbolj naravna.

Kaj vse je lahko izhodišče pri pouku? Kako delamo to v praksi? Dosedauje izkušnje mi pravijo, da večina učiteljev izbere kot izhodišče pri geografski učni uri le najlažjo pot, to je, da kratko ponovijo prejšnjo lekcijo ali obdelano snov. S tem ne mislim reči, da bi tega ne smeli. Vendar moramo vedeti, da ta način ne dvigne bogve kako zanimanja za novo snov. To je velika škoda, ker je ravpo pri geografiji obilo prilike, da vzamemo za izhodišče še kaj drugega, kakor samo prejšnjo učno snov. Zato priporočam učiteljem geografije, da segajo čim pogosteje še po drugih načinih uvajanja.

Tako bi bilo treba izhajati iz kolektivnih izkustev razreda, iz doživetij učencev, njihove bližine in otroškega sveta, od tam pa potem preiti na posredovanje novih spoznanj. Pokažimo jim primerno in tipično sliko pokrajine! Pokažimo jim rekvizit ali predmet! Spomnimo jih, kaj smo videli na poučnem sprehodu ali ekskurziji! Preberimo jim tipične opise, ali orise pokrajine, zemljepisnega pojava iz učbenika, časopisa ali geografskega čtiva. Poglejmo si članek ali skico v dnevnem časopisu ali ilustriranem časopisu. Spomnimo učence, kaj so slišali o tem ali onem problemu in pojavu v drugih učnih predmetih!

Tak način iskanja izhodišča je resda dokaj težak, toda ker izhaja iz kolektivnih izkustev in doživetij razreda, je mnogo uspešnejši.

b) Ko smo našli primerno izhodišče, preidemo nato k novi učni snovi z napovedjo 11enega smotra. To po možnosti napišemo na tablo!

Nato sledi razvijanje nove tvarine. Ta obsega večji del učne ure. Metoda je pri tem kaj različna. Za to koristno uporabljamo vodilne misli in vsa osnovna vprašanja.

Zdi se mi potrebno poudariti, da sloni prvi del tega oblikovanja ure iz regionalne geografije na intenzivnem delu z atlasom ali karto. Zapomnimo si, da ima vse, kar moremo ugotoviti z učenci s karte ali atlasa, prednost pred drugimi načini! Sele inato sledi učiteljevo pripovedovanje ali obravnavanje onih spoznanj, ki jih s karte ali drugih geografskih učil (globusa, reliefa ali modela) ne moremo spoznati. Ta drugi del obsega v glavnem učivo kulturno-geografske slike.

c) Pripovedovanje novega učiva zahteva na koncu ure primerno posplošenje ali povzemanje spoznanj v obliki utrjevanja predelane snovi. To ima namen poglobiti nova geografska spoznanja in njih bistvene značilnosti. Ta del učne ure je izredno važen in ga pogosto zanemarjamo, zlasti ker nam zmanjka časa. Za povzemanje pa so pripravna osnovna vprašanja.

č) Učna uro je treba zaključiti s primerno aplikacijo v obliki domačih vaj in nalog, torej v obliki uporabnosti. Geografi gotovo ne bomo v škrupcih, kako novo snov primerno aplicirati; zlasti pri regionalni geografiji je za to dovolj prilike. Tudi ima domačo vajo in nalogo ne pozabimo! Pri tem inaj načelno omenim to, da ne dajamo domačih nalog prepogosto in preveč, le tisto, kar inaj učence sili k premišljevanju in kar ima določen izobrazbeno-vzgojni cilj, vse pa „cum grano salis“.

To bi bile štiri glavne stopnje oblikovanja učne ure, kakor jih priporočajo tudi naše metodike.* Razume se, da jih ne smemo jemati šablonsko, brezdušno ter formalistično. Kakor smo že prej poudarili, mora učitelj geografije pridno izkoristiti vsako primerno situacijo v razredu. Pomnimo še, da te stopnje niso same sebi namen: glavno je le vedno to, da dosežemo zastavljeni učnovzgojni smoter in to ob kar največji aktivizaciji razreda.

Naj omenim še sledečo zahtevnost našega pouka. Pri razvijanju nove učne snovi ali pri njenem povzemanju naj nastaja na tabli kratka in bistvena labelska slika, v obliki kratkih zapiskov. Te zapisujejo učenci v svoje zvezke, vmes pa, kadar učna snov zahteva, naj učitelj geografije pridno grafično ponazarja!

2. Tako približno bi potekala učna ura geografije v obvezni šoli. Kako pa bi potekala v šolah

druge stopinje, na gimnaziji, učiteljsku ali strokovni šoli?

Iz psiholoških momentov je razumljivo, da poteka nekoliko drugače, v glavnem precej bolj sproščeno. Psihološke osnove dijakov so tu drugačne kakor na obvezni šoli. Tako na primer se tu ne bomo ustavljali tako dolgo pri uvajanju in iskanju primerne izhodišča, četudi moramo tudi tu stremeti za tem, da razred primerno pripravimo za novo učno snov. Seveda je uvajanje tu precej drugačno in tudi ostali potek učne ure se ne bo tako strogo držal prej opisanih stopenj.

Ker je moderna geografija v glavnem geografija problemov, sem mnenja, da je razčlenitev, ki jo za šole druge stopinje svetuje dr. S. Gogala, dobro ustreza za geografski pouk na tej stopnji.

Praden poskušam razčleniti učno uro na tej stopnji, naj omenim nekaj pobud za pravi pouk geografije sploh. Te izhajajo tudi iz načrta za pouk geografije na srednjih šolah. Kakor vemo, inam je tu zlasti do tega, da si dijak pridobi geografsko mišljenje, to je sposobnost, da ob spoznavanju določenih geografskih elementov in dejstev samostojno in kompleksno presoja njih medsebojno zavisnost in funkcionalnost na določenih geografskih področjih. Dalje je treba dijake odslej mnogo bolj angažirati za domače tlelo in ga navajati, da se sam seznanja z geografskim inventarjem, z vsem tistim, kar zemljevid in učbenik ali druga dosegljiva geografska literatura nudi. Sele s tako pripravljenim dijakom je možno pri geografski učni uri kmalu in neposredno preiti na bistvo učnovzgojnega smotra. Vsebinska in metodično težišče geografskega pouka na šolah druge stopinje je v drugem delu geografskega posredovanja. to je na osvetlitvi in pojasnjevanju dejstev ali na geografski interpretaciji.**

V kolikor pa mora tudi na tej stopnji učna ura pri posredovanju novih spoznanj potekati metodično ustrezno, bi razdelili razčlenitev učne ure nekako tako-le:

a) Prvi del obsega seznanjanje razreda z novo snovjo in postavljanje novega problema z različnimi vprašanji.

b) Sledi reševanje in rešitev problemov ob tolmačenju in osvetlitvi geografskih dejstev v medsebojni odvisnosti in vplivanju, to je vrednotenje geografskega inventarja. Ta del učne ure traja večji del časa, prevladovala pa bo razgovorna metoda.

c) Tretji del učne ure bi obsegal preizkus te rešitve s podobnimi problemi, uporabljajoč metodo komparacije in povezave z drugimi predmeti ter življenjem. To oblikovanje učne snovi bi ustrezalo utrjevanju geografske snovi na obvezni šoli.

* Na primer: dr. S. Godala, Obča melodika, 1951; prof. G. Šilih, O metodiki utrjevanja v učnem delu (Sodobna pedagogika, 1948); prof. J. Tomšič, Metodika II. (Metodika zemljepisnega pouka), 1956.

** Dobre pobude k problematiki geografskega pouka na šolah druge stopnje podaja prof. I. Jtadinja, Nove pobude za pouk geografije v višji gimnaziji. Geografski obzornik, 1958.

č) Zadnji del učne ure mora tudi tu upoštevati zahteve uporabnosti.

Naj ma koncu omenim še to: Če velja za obvezno šolo, da ne smemo teh stopenj učne ure jemati formalistično, je tu to še bolj potrebno. Postavljanje in reševanje problemov je jedro učne ure in naj poteka kar najbolj naravno ob upoštevanju principov moderne geografije, torej v skla-

du z razvijanjem geografskega mišljenja in osvajanjem geografske kulture.

Toliko (na kratko o poteku geografske učne ure v zvezi s pismeno učno pripravo; v enem prihodnjih člankov bom pa poskušal pokazati artikulacijo in metodične korake geografske učne ure na konkretnih primerih.

DROBNE NOVICE

NOVA NAHAJALIŠČA ŽELEZOVE RUDE V JUGOSLAVIJI

Geologi so odkrili pri Višegradu in Mokri Gori velika ležišča železove rude, ki jih cenijo na milijardo ton in vsebtijejo 25o/o železa. Sloji so debeli do petdeset metrov. Okoli Konjiča, Jablanice in Prozora so tudi našli zaloge, ki jih cenijo na dvajset milijonov ton in imajo 40o/o železa. Nove rezerve so nadalje odkrili še pri Varešu in Ljubiji, in jih cenijo na tri sto milijonov ton.

VLOGA TRSTA UPADA

Vloga Trsta kot pristaniškega mesta polagoma upada. Eden glavnih vzrokov je politično-geografska sprememba, zaradi katere je tržaško naravno zaledje prešlo k Jugoslaviji. Najbolj je upadel promet z Avstrijo, Nemčijo, Jugoslavijo in Madžarsko. Precejšen delež jemlje Trstu Reka. Tudi Koper mu bo kmalu prevzel del tovorov. Od italijanskih pristanišč mu najbolj konkurirajo Benetke, Ravenna, Augusta, Brindisi itd., kjer se je promet povečal za najmanj 30o/o, v Trstu samem pa je upadel za 12.8o/o. Danes je v Italiji na šestem mestu za Genova. Ncapljem, Benetkami, Augusto in Livornom.

Leta 1957 je znašal promet 4,716.057 ton, leta 1958 4,047.468 ton in leta 1959 3,786.977 ton. To nazadovanje v prometu hočejo odpravili z novimi skladišči, tehnično izpopolnitvijo naprav, boljše železniško mrežo, znižanjem tarif in tako naprej.

VEDNO VEC JEKLA V ROMUNIJI

Pred vojno je Romunija proizvajala komaj 300.000 ton jekla letno. Po vojni sta ob železovi rudi in premogu v Banatskem rudogorju zrasli metalurški središči Resica in Hunedoara. Sedaj napravijo romunske jeklarne že petkrat več jekla in železa. Leta 1959 je celokupna produkcija znašala okoli 1,5 milijonov ton. Samo od leta 1958 dalje je produkcija narasla za 470.000 ton, v letu 1960 pa se bo povečala še za nadaljnjih 300.000 ton.

POPULACIJSKI PROBLEM NA KITAJSKEM

V enem od GO je bilo govora o populacijskem problemu Japonske in kako ga rešujejo, sedaj bi pa povedali še nekaj o Kitajski, ki jo tarejo iste skrbi.

Visoka rodost (37) in vedno manjša umrljivost (17) na tisoč prebivalcev je vzrok, da je na Kitajskem vsako leto 12—13 milijonov ljudi več (2o/o). Ni dolgo tega, ko smo poznali številko 5—6 milijonov, ki pa je v zadnjem času tako poskočila. Zato se nekateri znanstveniki resno sprašu-

jejo, kam to vodi in kako naj bi se prirodni prirastek zmanjšal. Eden od njih je rektor pekingske univerze, znani ekonomist, ki se že desetletja ukvarja s tem problemom. Pred kratkim je v svoji teoriji zapisal, da tak prirastek zavira ekonomski, tehnični in kulturni razvoj države. Zato zahteva kontrolo rojstev. Nasprotniki so ga ostro obsodili. Pravijo, da je to reakcionarna in neomaltuzijanska teorija, ki je ne more sprejeti današnja kitajska družba. Odgovarja, da je država velika po kvantiteti prebivalstva, šibka pa po kvaliteti in da to zavira razvoj znanosti in tehniku. Njegovi nasprotniki namreč trdijo, da veliko ljudi pomeni veliko delovne sile, ta ustvarja veliko dobrin, te pa povišujejo standard.

Rektor poleg tega še trdi, da ga napadajo ljudje, ki se vse premalo razumejo na vprašanja populacije. Diskusija o pravilnosti in nepravilnosti teorije teče dalje.

NOVE TUNOLOVKE

Japonske ladjedelnice bodo zgradile Jugoslaviji deset ladij tunolovk. Imamo jih že trideset, toda te ne morejo naloviti dovolj, da bi vse naše tovarne delale s polno zmogljivostjo. Da ne bi več kupovali teh rib od Turčije ali celo od Japonske, si bomo pomagali na ta način. Poleg tega se bodo naši ribiči učili nekaj časa pri japonskih in z njimi lovili po Tihem in Atlantskem oceanu.

PRODUKCIJA NAFTE

Zaradi velike porabe je produkcija vsako leto večja. Lansko leto so načrpali že okoli milijardo ton surove nafte. Največ v Severni Ameriki 372 milijonov ton, na Srednjem Vzhodu 232 milijonov ton, v Srednji in Južni Ameriki 188 milijonov ton, v Evropi z ZSSR 160 milijonov ton in v Afriki tri milijone ton. Produkcija tega kontinenta se bo zelo povečala zaradi novih virov v Sahari. Strokovnjaki računajo, da se bo produkcija dvignila do leta 1965 na 50, naslednjih deset let pa celo na 100 milijonov ton.

Stane Košnik

TOGO JE POSTAL SAMOSTOJEN

Koncem aprila 1960 je Togo postal svobodna država. Leta 1884 je dežela prišla v nemške roke, kot plod mlade imperialistične politike zedinjene Nemčije. Po prvi svetovni vojni je kolonija postala mandat Anglije in Francije. Večji vzhodni del (53.000 km²) je dobila Francija, veliko manjši zahodni del pa Anglija. Ta se je s 400.000 prebivalci marca 1957 pridružil Gani. Francoski del z več kot